

Ивана Б. Спасовић^[1]

Архив САНУ
Београд (Србија)

УДК 93/94:929 Димитријевић М.(044)

Оригинални научни рад

Примљен: 26.01.2023.

Прихваћен: 17.02.2023.

doi: 10.5937/napredak4-42450

Анка и Милан – Писма др Милана Димитријевића у Архиву Српске академије наука и уметности

Сажетак: У раду су представљена писма др Милана Димитријевића и његове породице, која се налазе у Архиву САНУ, у Заоставштини патријарха Германа Анђелића (1822–1888). Милан Димитријевић (1844–1901) био је професор Гимназије у Сремским Карловцима и поуздани сарадник патријарха Германа. Ова преписка открива биографије Димитријевића и његове супруге и уједно пружа нови поглед на политичку сцену осамдесетих и деведесетих година 19. века у Угарској.

Кључне речи: Анка и др Милан Димитријевић, патријарх Герман Анђелић, Гимназија у Сремским Карловцима, Срби у Угарској

Анка Димитријевић (1855–1897) није ни слутила да ће њена дивна силуета, бат њених одлучних корака и тајне њеног срца dospети у историју. Ваљда је звезда, која је засијала изнад Фрушке горе оне фебруарске вечери када је Анка заувек отишла, хтела да се то деси. Да Анкина љубав, којом је волела и којом је била обасута, сведена на речи, некад немоћне, а некад свемогуће, остане у њеним писмима. И да та топла писма буду затрпана у гомили поцепаних, испрљаних, разним рукописима и језицима писаних, једва читљивих папира, дипломатске преписке, аката, честитки и саучешћа, судских спорова, молби, жалби и захвалности, у Заоставштини патријар-

ха Германа Анђелића. Ова преписка открива биографије Димитријевића и његове супруге и уједно пружа нови поглед на политичку сцену осамдесетих и деведесетих година 19. века у Угарској.

Пун век су се ти папири налазили у подрумима и таванима сремских кућа, а онда још четири деценије на полицама Архива САНУ у Београду. Сада су још један извор за своје време и сноп који га је осветлио, развејао многе заблуде и понеку неправду исправио. Једна лица је извео из сенке, друга осудио, трећима напоскон признао заслуге.

Анка је била супруга др Милана Димитријевића (1844–1901), професора историје и

[1] ivanajucaimare@gmail.com

географије у Гимназији у Сремским Карловцима и најближег сарадника патријарха Германа Анђелића, који је на трону Карловачке митрополије био осамдесетих година 19. века.^[2] Кад му је, онако захтеван и строг какав је био, патријарх Герман поклатио поверење, јасно је да је Димитријевић био посвећен раду, сталожан и поуздан човек. Несумњива је и његова оданост Анђелићу.

Ко је био патријарх Герман Анђелић

Оспораван и од савременика и у историографији, патријарх Герман Анђелић (1822–1888) уживао је поштовање и оних који се с њим ни-

су слагали и остављао утисак на све који су га познавали.^[3] Мада је упамћен као контроверзна особа, Анђелић је оставио дубок траг у очувању црквено-школске аутономије Срба у Угарској.^[4] Сарађивао је са аустријским царем Францем Јозефом, српским краљем Миланом Обреновићем (ASANU 14501-584), хрватским бановима Пејачевићем и Хедерваријем, а од политичара који су заступали Србе у Угарској – са нотабилитетима др Светислава Касапиновића^[5]. Био је противник Уједињене омладине српске, Светозара Милетића, Српске народне слободоумне странке и новина Застава и Браник (Krestić, Ljušić, 1990, 55).

Година 1884. била је прекретница за српски народ у Угарској због поделе у Српској народној

[2] На основу Привилегија из 1690. године, српски народ у Аустријском царству имао је право на црквено-школску аутономију.

[3] Патријарх Герман Анђелић рођен је као Григорије Анђелић 1822. у Сремским Карловцима. Отац му се звао Павле и био је парох Саборне карловачке цркве, а мајка Ана, рођена Шероглић. Имао је сестру Ангелину и брата Стевана. Гимназију и богословију је завршио у Сремским Карловцима, права и филозофију је студирао и завршио у Пешти и Шарошпатаку, а положио је и адвокатски испит. Замонашио се 1848. Био је и ђакон и учитељ у Трсту (14501-1 Српска општина Трст, 10 (22) август 1850. Потврда да је Герман Анђелић служио две године као ђакон и учитељ у тој општини). По повратку у Карловце постао је професор, па ректор Богословије, а затим прошао пут од архиђакона, преко архимандрита, до епископа Бачке епархије (1869). Герман Анђелић 1879. постављен је за администратора Карловачке митрополије („Сава, епископ шумадијски“, 1996, стр. 131–132; Krestić, 2006, стр. 672–673.)

[4] Са свог спахилука у Даљу патријарх Герман је упућивао стипендије (благоејанија), пензије, прилоге појединцима, добротворним задругама, струковним удружењима. Свештеничко-удовичком фонду у архидијезеци оставио је 40.000, а професорском пензионском фонду Карловачке гимназије 60.000 круна. Са братом Стеваном, који је био прота, приложио је 162.500 форинти за подизање зграда Карловачке гимназије. Њој је поклатио и своју библиотеку. Из Задужбине браће Анђелић, патријарха Германа и његовог брата протојереја ставрофора Стевана Анђелића, пароха митровачког, 1891/1892. подигнута је нова зграда Богословије у Карловцима. Из ове заоставштине нови патријарх Георгије Бранковић подигао је конвикт – интернат за свештеничку и учитељску децу (Petrović, 2005, стр. 110).

[5] О њиховом Великокикиндском програму (в. Krestić, 1987, стр. 91–112; Krestić, Ljušić, 1990, стр. 151–152; Tomandl, 1940, стр. 21–23).

слободоумној странци на либерале, радикале и нотабилитете, а када се сетимо да је те године отворена и пруга Београд–Ниш – био је то почетак новог доба и у Краљевини Србији. Теодосије Мраовић, архиепископ београдски и митрополит српски и Стојан Новаковић, министар просвете и научник, преносили су узајамну захвалност и поздраве патријарха Германа и краља Милана, као и поклоне – ако ве вина, карловачког и неготинског (ASANU, 14501-XI-135a, 14501-462 a i b). Патријарх је помагао Јована Грујића Јоту, уредника Српског народа, и др Стевана Павловића, власника и уредника Нашег доба (Krestić, 1980, str. 78; Krestić, 2013, 311). Објављивао је текстове у *Pesti Naplo*, *Budapesti Hirlap*, Беседи, Отаџбини, Видовдану. Светозар Кушевић из Загреба и Димитрије Чобић из Панчева извештавали су патријарха о противницима. Сматрао је да веронауку треба да предају свештеници, а да су за монахе бољи занатлије него образовани богослови, јер су вреднији и скромнији (ASANU, 14501-482, 484, 498, 508; 14501-XI-145, 14501-XI-133; Petrović, 2005, str. 58; Vasin, 2014, str. 22).

Слику патријарха Германа Анђелића бојила је историографија подложна Светозару Милетићу.^[6] Вредан дивљења, али и идеализован, Милетић је постао неупитно мерило исправног. То је необично, јер је Милетић и сам био критичког духа. Још је необичније то што су и његови следбеници и Српска православна црква представљали српски народ у Аустројском царству

– Аустроугарској. Њихове разлике и сукоби неретко су настајали из неспоразума, сујета, па и неодговорности, али указују и на слободу мисли у оба табора.

Отварање кутија са грађом учинило је за истину о патријарху Герману оно што летња киша чини за земљу. Рукопис патријарха Германа изузетно је нечитак: то вероватно указује на његову необичну личност, али и представља изазов за историчара. Његова писма одају патријархову природу, а можда и развјавају предрасуде о њој. Обиље њиховог садржаја указује на Германове изоштрене погледе на важне појаве из осме и девете деценије XIX века и на његове оштрице уперене против свега што је сматрао сувишним, глупим или неморалним. Частан и склон духовитости, бодрио је сараднике, помагао оне за које је процењивао да су тога вредни, а подсмеху извргавао лење, дрске и непоштене људе (ASANU, 14501-487, 510; 14501/X-47a; 14501-XI-50, 82, 109a, 200).

Из писама се назире патријархова ерудиција, дар за писање и високе вредности до којих је држао: „јак дух, бистар ум и родољубиво срце“. И то да је деловао, како он каже, „предострожно, за мање белаја са односним велесилама“ (Spasović, 2021, 91–102).

Искушења доба патријарха Германа Анђелића захтевала су снажну личност, образовану и с даром за дипломатију. Он је био такав човек. Умео је да се прилагоди, али и да буде искључив. Био је и стамен и плаховит, и смео и рањив.

[6] Милетић је учествовао на Благовештенском сабору 1861, новине *Застава* основао је 1866, а 1869. Српску народну слободоумну странку.

Одликован је Орденом Св. Саве и аустријском Гвозденом круном првог степена.

Др Милан Димитријевић или Неправда једног надимка

Десна рука патријарха Германа био је др Милан Димитријевић (1844–1901). У ретким поменима овог свестраног и племенитог човека крај његовог имена стоји и надимак Грозни. Да су му тај придев наденули његови ђаци, могли бисмо и да посумњамо у Димитријевићеве врлине. Овако, када знамо да је надимак потекао од политичких противника и када, из писама, дела и неправди које је покушао да савлада, упознамо његов живот, јасно је да му тај погрдни назив уопште није припадао.

Милан је рано детињство провео на обалама Бегеја, у родном Великом Бечкереку (данас Зрењанину), а онда се, после пожара који је задесио њихову кућу, са породицом преселио у Сремске Карловце. Тамо је завршио гимназију и богословију. Имао је брата Филипа. Кад им је отац Јевтимије умро, мајка Пулхерија се преудала за Прокопија Козловачког (ASANU, 14501-VII-4, 14501-II-40, 14501-II-113). Милан је био одличан ђак (ASANU, 14501-IX -1-3, 14501-II-11 а, 12) и одлучан да истраје у школовању, чак и када је изгледало да то, због недостатка новца, неће бити могуће. Молио је помоћ из Фонда Нестора Димитријевића, обраћао се Матици српској. (ASANU, 14501-II-519а 14501-II-790е, 14501-II-11, 14501-II-790ж). Две године је студирао права у Пешти, где је положио и професорски испит (1872) и постао доктор филозофије (1873). У току студија, 27. априла 1870, упутио

је Управитељству Српске учитељске школе у Сомбору молбу за место катихете, али оно је већ било попуњено (ASANU, 14501-II-19).

Био је професор Српске православне велике гимназије у Новом Саду (1867–1870) и Карловачке гимназије (1870–1892). Предавао је историју и географију и написао уџбеник из историје, објављен 1885. у издању Браће Јовановић из Панчева (ASANU; 14501-IX-35). За своје ученике сачинио је и радове: *О уџбенику Анџонија Пинделија „Повесница светиа за ниже разреде средњих школа“*; *Први гео – сџари век – за своје ученике угдесио др Милан Димитријевић* (Браћа Јовановић, 1885), *Сџис о XV веку, Белешке др Милана Димитријевића (џрипрема џредавања из историје средњеџ века и др.)*, *Балканско џолуосџрво (истџорија средњеџ века)*, *Турска освајања у XVI веку, Тексџ о Карлу XII* (ASANU, 14501-II-560, 14501-VII-22, 37, 56, 58, 72; 14501-IX-33). Димитријевић је 1876. саставио и програм Велике гимназије карловачке и њен наставни план (ASANU, 14501-IX-7). Велике су и његове заслуге за права учитељског staleжа. Више пута се обраћао угарским премијерима Андрашију, Лоњајију и Тиси, Министарству просвете (ASANU, 14501-II-82, 14501-II-820) и хрватском бану, пишући им о политичким приликама у Сремским Карловцима и о лојалности Влади (ASANU, 14501-II-453, 558), а Краљевско-жупанијској области писао је о праву учитеља на огрев, и то не у натури, него у новцу, према Уредби за српске основне школе од 17. јула 1872. (ASANU, 14501-II-543). Први човек српских школа у Угарској др Ђорђе Натосевић обраћао се 1880. Димитријевићу поводом рада на изменама школске уредбе (ASANU, 14501-

II-81 а). Др Милан Димитријевић радио је и на постављању богослова у Босни и био забринут што одбијају одлазак тамо иако им се нуди и професура у Сарајеву (ASANU, 14501-268). Др Димитријевић био је на челу Црквене општине у Сремским Карловцима и Сремскокарловачке задруге за штедњу, члан Матице српске (ASANU, 14501-II-15 14501-II-454, 557, 14501-II-433). Био је поносан на своја дела *Ђурађ Бранковић Смедеревац, десџоџи Србије и Историја Нової Сага*, а Српска манастирска штампарија из Сремских Карловаца објавила му је 1898. књигу *Низ њриповедака од Милана* (ASANU 14501-II-565; 14501-VII-25; 14501-IX-31, 32). Написао је и драмски текст *Истинише лекције из најновијеја времена „Поја Илија и џуџор“*, као и списе *Мало свејлостџи, При моћи ојажања, Ко џосмаџра нейосредно и с џаџриоџским очима околностџи у јужним џределима Ујарске и види Засебно мњење и Моје мњење...* Значајни су му и политички текстови (ASANU, 14501-II-545, 551, 560; 14501-VII-62; 14501-IX-38).

Димитријевић је издавао црквене листове *Беседа* и *Црквени збор*, сарађивао са *Нашим добом* и уређивао *Срџски народ* (ASANU, 14501-II-16 а, б). Јован Грујић је писао патријарху почетком 1882. о оснивању новог листа, који би требало да уређује Димитријевић, против Милетића и о проблемима због малог броја претплатника (ASANU 14501-190, 14501-479; 14501/VII-40). Милан је био ренесансни човек. О томе говоре његови послови и дани, али и то што га је, осим науке, просвете и политике, занимала и уметност. Тако, из одговора Јулијане Матејић из Великог Бечкерека откривамо да је трагао за нотним записима Корнелија Станковића.

Она му је, уз поздраве Анки, у своје име и у име деце, писала да је варијације песме „Устај, устај, Србине“ изгубила дама којој су позајмљене, а да се „Што се боре мисли моје“ може добити у Бечу (Kunsthandlung Gustav Albrecht Spenglergasse – Air nationale serbien variee pour le piano. Op. 6 von Kornelius Stanković) (ASANU, 14501-II-62а). Занимљив је и понеки детаљ из Милановог кућног живота, као што је рецепт за кисело млеко који је записао (ASANU, 14501-VIII-30).

Димитријевић је био наклоњен Герману Анђелићу и временом је постао његова десна рука. У очима противника, та струја била је црквена, конзервативна и сувише блиска властима у Бечу и Пешти, а заправо је на свој начин радила на очувању, учвршћивању и подизању црквено-школске аутономије Срба у Угарској (ASANU, 14501-II-555). Своје погледе и политичку вештину Димитријевић је показао већ 1873, код развојачења Банатске границе (Spasović, 2004, 133–140). У писму епископу Анђелићу предложио је да њихова странка не учествује на првим изборима за Угарски сабор у дотадашњој Граници, јер њихов кандидат нема шансе, а не радећи – добиће бар право да кажу Влади да, зато што њих није било, није била кадра да протури свог кандидата. Био је убеђен и да ће се власт окренути страни која има подршку у народу (ASANU, 14501-II-521). Међу писмима тада упућеним будућем патријарху Анђелићу налази се и оно у којем цар Франц Јозеф изражава љутњу на Угарску због питања шума у Граници (ASANU, 14501-147). Колико је био проницљив, привржен и вешт, сведочи и једно Миланово писмо упућено патријарху Герману, у којем пише да је чуо да, по препоруци мини-

стра просвете Трефора, патријарх намерава да постави г. Бранковића за епископа, а он (М. Д.) мисли да је то погубно. Бранковић сарађује с Ником Максимовићем, а и Трефор је против Германа, само је попустио код избора због Тисе и у старим је везама с Милетићем. Димитријевић је сажео патријархову посвећеност у тексту „Патријарх Герман и наша аутономија“. Када је патријарх 1888. славио 40 година монаштва, чинило се да и они који га нису уважавали увиђају патријархове заслуге. Димитријевићу је тада писао да нестаје мржња према њему (Герману) код оних који су је осећали, остаје само у неким новинама, али и тамо усиљено, а расте љубав код поштовалаца. Писао је и о подршци и честиткама за 40. годишњицу монаштва *Нашеј доба и Српској народа* и да се њихови симпатизери стиже *Заставе, Браника*, Мише Димитријевића и Јаше Томића који исмевају патријархова завештања (ASANU, 14501-IX-37, 14501-II-522, 523, 531, 790 j).

Патријарх Герман Анђелић умро је 1888. (ASANU, 14501-XII-2 14501-II-581, 582, 583, 584; 14501-IX-12, 13, 14) и својим тестаментом, написаним 6. октобра 1887, оставио је завештање које је од тада постојало као пензиони фонд професора Карловачке гимназије. Др Милану Димитријевићу патријарх је поклонио наследство од 30.000 (20?) форинти, с правом да од 1. јула 1888. Милан и његова супруга Анка користе камате, али су им Црквена општина и Патронат Карловачке гимназије оспорили право на тај новац, поред пензије. Димитријевић је покушавао да докаже да није реч о томе да ли професор, поред плате, може да прима и пензију, наравно да не може, него како Патронат распо-

лаже каматама завештања покојног патријарха Германа Анђелића (ASANU, 14501-II-574, 576-8, 577, 578, 585; 14501-IX-16). Уследио је судски спор који је трајао пуну деценију (1889–1899) и који су водили адвокати др Александар Бадај из Земуне и др Ђорђе Краснојевић из Сремских Карловаца (ASANU, 14501-II-620, 621). Иако понижен, Димитријевић је до пензионисања 22. августа 1892. (ASANU, 14501-IX-18) остао посвећен раду у Карловачкој гимназији. Учествовао је на Гимназијској беседи 24. фебруара 1889. у 19.30 сат, а 11. маја 1889. Патронату је писао о докторату из филозофије, о томе да је из родољубља оставио посао и већу плату у Пешти, о успешној професури и идејама за матурски испит у Гимназији (ASANU, 14501-II-538, 599, 618). С молбом да се испуни последња воља патријарха Германа и да Анка и он мирно уживају камате из Фонда патријарха Германа, Димитријевић се обраћао новом патријарху Григорију Бранковићу и Патронату Гимназије, али узалуд (ASANU, 14501-II-571; 14501-IX-17). Зато је био принуђен да јануара 1892. пише и самом цару Францу Јозефу о својој борби против „омладиниста“, како је био „десна рука“ патријарха Германа и трпео жртве, о спору с Патронатом Гимназије (ASANU, 14501-II-822). Затим је писао бану Куену Хедерварију о неправди, трошковима спора, с молбом да га заштити (ASANU, 14501-IX-19, 20). Случај је стигао до Банског стола и Стола седморице у Загребу. На неистине и увреде изнете у *Бранику*, који се устремио на њега због патријарховог завештања, Димитријевић је одговарао дописима и протестним писмима. *Браник* је оспорио Димитријевићево право на наследство, приписавши му махинације, а овај

је то демантовао. У Бранику је чак објављен текст о томе да је др Милан Димитријевић Грозни после смрти патријарха Германа узео његов сат и вратио га тек кад му је то наложено. На тај рачун збијане су неумесне шале у Карловцима, у којима је учествовао и градоначелник. Димитријевић је преко новина тражио сведока К. Н. да потврди како је 1887. рекао патријарху да ће то бити „данајски дар“, јер дар износи годишње 8.900 форинти, а професорска пензија 1.200 форинти, па ће патронат рећи да М. Д. већ има патријархову пензију и не треба му права (ASANU, 14501-XII-1). На то је патријарх одговорио да не брине, да је поклон личан, њему и жени, не као професору и нико не може да га угрози (ASANU, 14501-II-591-а, 624, 625).

Радосна вест стигла је Димитријевићу из Загреба, 6. јуна 1894, када му је рођак и већник Банског стола Јован Максимовић јавио да је добио тужбу против Патроната (ASANU, 14501-II-610). На одлуку Стола седморице чекао је још, јер, како му је јавио бивши ученик Никола, предмет је био „код септемвира Давида Милановића, Србина, који није здрав, споро ради и треба имати стрпљења“ (ASANU, 14501-IX-22, 25). Најзад, Краљевски судбени сто у Сремској Митровици донео је пресуду по којој је Патронат Гимназије дужан да исплати Димитријевићу пензију од 1. фебруара 1892, камате и трошкове процеса (ASANU, 14501-II-631, 632; 14501-IX-24).^[7] Када је Патронат изјавио да гимназијски фонд нема новац да исплати Димитријевића,

[7] Сремска Митровица, 26. марта 1897. Број 899/1897.

ОСУДА!

У име Његовог Величанства Краља

Краљевски судбени стол у усмено разгрављеној парници др Милана Димитријевића, умировљеног гимназијског професора, тужитеља, заступаног по одвјетнику др Бадају, против Патроната Гимназије у Карловцима, као и управитеља Гимназије и Гимназијског фонда у Карловцима, по врховном патрону Његове Светости патријарху Георгију Бранковићу, туженику, заступана по одвјетнику Стевану Ристићу, ради тужбом примљеном 23. маја 1895, број 3980, за траженог признања права на мировину, платеж доспјеле мировине од 4720 Ф и будуће текуће мировине од 118 Ф мјесечно. Како на рочишту 12. листопада 1896. након са странкама обављене ускладе и након 5. фебруара 1897. довршеног надопуњења усмене расправе, судио је тужени Патронат Гимназије у Сремским Карловцима дужан је тужитељу господину Димитријевићу:

1. признати му право на мировину, као бившем професору Гимназије у Карловцима и то почев од 1. вељаче 1892.
2. уплатити му у име мировине годишњих мировина 1416 Ф плативих у месечних оброцих од 118 Ф од 1. вељаче 1892. до правоћности ове осуде, доспеле месечне оброке од 118 Ф наједанпут са 6% камате уз рок од 14 дана. Тужитељ је дужан допустити да му се обрачуна по њему од 1. вељаче 1892. из фондације пок. Германа Анђелића примљене камате од плодносно уложене главнице код Сремскокарловачке задруге за међусобно помагање и штедњу, на рачун мировине од годишњих 1416 Ф.

Коначно, дужан је тужени Патронат надокнадити тужитељу проузрочени парбени трошак судбено на 123 Ф и 32 новч. у року од 14 дана.

Краљевски судбени стол у Митровици, 26. марта 1897. Предсједник: Посиловић, в. р., Б. Јовановац, в. р.

Судбени сто дозволио је присилну пленидбу имовине дужника (ASANU, 14501-II-658).

У добру и злу крај Милана Димитријевића била је Анка (рођена Лазаревић), његова љубав, супруга и подршка у свему. Венчали су се 1874, када је она имала 19 година, 11 мање од Милана. Нису имали деце, али су Анкини сестрићи живели код њих за време школовања у Сремским Карловцима.

Анка Димитријевић

114 |

Анка је била веома лепа жена. Знамо то по оној једној јединој фотографији на којој стоји поред свог Милана, припијена уз њега и с левом руком у његовој десној руци, која држи капут испод ревера. Таласи тамносмеђе косе скупљени су јој у пунђу, која истиче савршене линије обрва, очију и носа, снен и бистар поглед и усне које као да су изговориле нешто шаљиво у тренутку сликања. Анкина извајана фигура била је у исто време скривена и истакнута белом хаћином са пет карнера од чипке, од којих је горњи красио струк и позади правио шлеп, а доњи скоро дотицао под. Од накита је имала минђуше, брош на оковратнику, дуги ланац с привеском и венчани прстен. О Анкиној лепоти и плавим очима сазнајемо и из писама њених сестара. Из оних које је сама писала, сазнајемо да је била писмена и духовита. Била је добра жена и чинила је онима који су је молили за помоћ, или се усудили да затраже њено посредовање код супруга Милана. Помагала је и рад Црвеног крста (ASANU 14501-II-790 г). Чланица Добротворне задруге Српкиња у Руми постала је 27. марта 1886. (ASANU 14501-II-667, 14501-II-

671). Такве задруге, у којима су школоване жене нашле прилику да корисно и пријатно попуне своје слободно време, ницале су у сваком граду Јужне Угарске. Смисао им је претежно био у хуманитарном раду, али су стремила и ка решавању проблема жене у друштву. И док су у томе следиле европске узорне, имале су и аутентичан циљ: да допринесу идеји српског ослобођења и уједињења. Поред ових тема, окупљале су их и оне које се односе на просвету и уметност. И припаднице осталих народа у Јужној Угарској на сличан начин су се укључивале у јавни живот (*Ženski svet*, 1894)

Анка је имала две сестре, Катарину и Марину/Мару и брата Јована (ASANU 14501-II-681). Отац им је умро 1888. (ASANU 14501-II-745, 14501-II-678). Јован Лазаревић и његова супруга Зорка, рођена Свирчевић, живели су, као и Димитријевићи, у Сремским Карловцима и имали синове Аксентија и Ивана. Зорка и Јован слали су Анки и Милану паре, нудили компот од бресака, молили да се Анка не љути, радовали се њиховом повратку с пута, а 10. августа 1889. Зорка је Анки писала да су Савета и кума Софија отишле у Штајерску, па у Трст и Венецију. Шурак Јован и његова породица нашли су се Милану кад му је било најтеже – док је Анка била у болници, Милан се хранио код њих (ASANU 14501-II-682, 683). Мара је с породицом, мужем Луком и децом Аном, Јованком, Јеленом/Ленком, Јованом и Стевом, живела у Руми, а Катарина је била удата у Даљу и имала је сина и ћерку. Сестре су биле различитих природа. Мара се Анки често обраћала саветима да се лепо опходи и не буде горда, чак и прекорно. Понекад су се и свађале. Мара је ми-

слила да је Анка без разлога љута и претила је да се више неће јављати, јер је и Анка поручила да прекида дописивање (ASANU 14501-II-665, 668, 674). Катарина се, међутим, увек дивила Анки. Тако је у једном писму препричала сусрет са извесним Зеремским и како му је рекла да Милан за своју жену, њену сестру, каже: „Волем Анку него камилавку“, а да је овај на то одговорио: „Кад би’ и ја так’у Анку добио, и ја би’ тако каз’о.“ На то је Анка одвратила: „Како и тај мирни уме да каже“. Ката је после тога још једном поменула Зеремског, молећи Анку да је извини код њега што га нису будни сачекали, али и он је рекао да ће доћи у 21, а дошао је у 22.15 (ASANU 14501-II-669, 717, 718). Писма не откривају сасвим Катаринину судбину, али одају њену потребу да увери сестре да је срећна (ASANU 14501-II-737). Удала се 1893. године и за породичне пријатеље њена удаја за 7-8 година млађег „ђувегију“ била је изненађење (ASANU 14501-II-691). Претходних година сестре су бринуле за Катаринину удају, Мара је чак питала извесног Гену да ли би узео Катарину за жену, а већ крајем фебруара 1888. појавили су се просци „да ће и двобоја бити“. Мара је додала и: „од учитеља ни трага ни гласа“ (ASANU 14501-II-672, 674). Дарована је на Сретење, а свадба је одложена за после Ускрса због посла и породичних разлога. Катарина је редовно честитала празнике, писала о свакодневици, кућним пословима, бербџи, неодласку на гробље због снега, рецепту за киселицу, здрављу, лековима и страху од бледила које подсећа на оне из села који су умирали у то време, оцу којем чита до поноћи, Димићу и његовој лудој жени, неком деди који је неуредан и код њих је (ASANU

14501-II-669). Када је молила помоћ за посао свог девера свештеника, у Борчи, а не Сефкерину, стрепела је да то не разгневи Милана (ASANU 14501-II-722). Породица је желела да помогне и Катаринином мужу Јанку у добијању запослења у Пакрацу (ASANU 14501-II-694). Мара је била мање вична писању од Катарине, али је писала много чешће. О бресквама које је послала Анки, вршају, куповини оваца, прању веша (осам недеља), али и о свечаности преноса костију Бранка Радичевића на Стражилово, или о беседама у Иригу и другим забавама које њена породица посећује. Када је у Руми гостовало Народно позориште, нису отишли на представу „јер неће да иду због угледа него кад им се иде“. И Мара је преносила шале на рачун тога што је Анка лепа, али удата. Писала је и о новостима у породици, одласку код зубара, болестима и оздрављењима мужа Луке и деце, излету у Ковиљ. Када јој је ћерка проходала, одмах је радост поделила са Анком, а своју девојчицу назвала „наша луткица“ и „кнедлица мала“. Тада је описала „нобл бал“ на којем је била у хаљини од розе атлас броката са чипком, истој „као она у *Журналу*“, са дијамантским минђушама и сјајним пудером у коси. Дочарала је и изглед осталих дама, а за себе рекла да је била лепа, да су је мушки назвали Путерфрау, а да је њен Лука уживао (ASANU 14501, Рума, 16. фебруар 1887). Јављала је сестри и све од поста и причешћа, до празничних трпеза, а уз честитке за Божић 1888. описала је и како су га они у кући прославили – правили су седам врста колача и ишли у цркву (ASANU 14501-II-664, 665, 666, 668, 673, 734; 14501-VII-38; 14501-VIII-6, 7; 14501-X-48-1). Нажалост, породица је имала и

много губитака због дифтерије. (ASANU 14501-II-677). Сестре су се и посећивале, а Марина деца често су боравила код Анке и Милана у Сремским Карловцима, па су им родитељи слали писма, шунку и кобасице, питали да ли деца слушају, јављали вести из куће (о сетви, прању веша, шивењу костима, куварици, родбини и комшијама): „Посао иде сложно, не може боље бити.“ У тим писмима има и хумора: „Кажи Јоци да ми мора сваке недеље по карту макар три речи написати, јер... ако му ја тамо дођем брзо ће научити писати.“ Последња вебра писма Мара је Анки послала у јесен 1895, када је писала о свом путу у Пешту, о Француској и књизи за Анку (ASANU 14501-II-700), и почетком 1896, када је молила да јој купи ципеле у Новом Саду и штоф за зиму. Тада је Мара и похвалила сина Стеву што воли народне песме о Марку Краљевићу и Милошу Обилићу (ASANU 14501-II-706).

Много је писама о женским темама којима су Анка, сестре и сестричине испуњавале слободно време: о хаљинама (и вуненим и балским) (ASANU 14501-II-663), часопису о моди, девојци за помоћ у кући, шеширићу за Ленку, тегет фланелу за децу и како да буде сашивен. Пишући о једном путу у Радинце (где су ишли на бербу кукуруза) и Путинце, Мара је додала да Лела моли тетку за венчани кишобран, јер је мама (Мара) свој већ дала некоме (ASANU 14501-II-679, 14501-VIII-12, 14501-VIII-22, 14501-II-698). Ленка се и сама јављала тетку Анки, да је обрадује како јој „књига лако улази у главу“, или из Београда, из куће г. Дилбера, варошког апотекара, одакле је настављала пут у Бању Ковиљачу и звала

Анку да се придружи (ASANU 14501-II-710). Друга Марина ћерка Ана, која се деведесетих успешно школовала у Пожуну (Братислави), својој тетци имењакињи писала је о тегет шеширу (на забави где су играли „масно-масно“ до поноћи), а тати, уз поздрав за маму и све у Руми, о свом наступу на немачком, гостима и њиховим тачкама на француском и мађарском (ASANU 14501-VIII-18, 14501-II-696). Други пут послала је поправљену сукњу и новац од тате за течу (30 ф), а у Пожун је носила штоф на шивење (ASANU 14501-II-701).

Анка је годинама сарађивала са снајдерком Маријом Сечењи, чији се салон налазио у Бечу, у Улици Марка Аурелија бр. 11 (ASANU 14501-II-716). Имала је поверења у њу, шила је шешире (који су коштали 12 форинти), хаљине од муслина, свиле и штофа (стајале су по 3.000 форинти), блузе које се носе с мидером (њихова цена била је три форинте), али и оштро показивала разочарање када није била задовољна радом кројачице (ASANU 14501-II-670, 680, 689). Бесна због аљкаво и демодје (са шлепом) сашивене хаљине, написала је две верзије писма у којима су и тако неодољиви изрази као: „’мал’ ме није шлог задесио“, „откако ми шијете, нисте ми ниједну тако од беде урадили“, „место да сам добила хаљину а ја чудо девето“, „да сам ’тела крпити, не би’ у Беч слала, јер знам да тамо много више кошта“, „послала да добијем лепу хаљину, а ја добила накараде неке“, „јер ја зато због фазона шијем а нисам зато да је шарено и натрпано“, „или Ви мислите за оне тамо све је добро само кад је из Беча, али није тако јер овде би било зацело лепше“ (ASANU 14501-II-692, 14501-VIII-15).

* * *

Анка је волела свог мужа Милана и била је вољена жена. Њих двоје поштовали су једно друго и водили испуњен живот. Славили су Лазареву суботу – Врбицу (ASANU 14501-II-7301, 4501-II-874). Ретко су се раздвајали, а и када би Анка отпутовала код сестре Маре и зета Луке, Милан би јој одмах писао, топло и о свему. Писмо би почињао неким именом од милоште, као што је: „Драга Бебо моја“, а завршавао речима: „твој искрено ти одани и љубећи те муж“. Имали су пријатеље и дружили су се с њима, ишли у госте и примали посете, путовали. Анкине и Миланове разгледнице с путовања стизале су са разних страна. Тако су 2. септембра 1887. из Липика писали тетке Милице Војновић у Карловце. Уз најтоплије поздраве и жеље да буде здрава и задовољна, најавили су да ће је обићи Миланов отац кога су замолили да је пази док су на путу. Били су пуни утисака и једва су чекали да јој много приповедају о њима (ASANU 14501-VIII-8). И тетка Милица писала је њима у Липик (ASANU 14501-II-210 а). Две године касније је умрла^[8] (ASANU 14501-II-409 а).

Анкине и Миланове срећне дане прекинула је њена болест. О лечењу је писала ујни. То писмо много говори о Анкиној писмености, начину на који је мислила, пажњи којом је обасипала драге људе, вредностима до којих је држала и мани

коју је сама признала. Уједно, то је једини иоле подробан траг о природи Анкине болести – хроничном, парцијалном запаљењу и малокрвности. У терапији су коришћени лекови, али и облоге од лоја, као и купање у млакој и сланој води.

Много поштована ујна!

Примила сам Ваше љубазно писмо са радошћу и стидом. Са радошћу, што на мене нисте заборавили, а са стидом што видех да Ви мене, која сам Вам обећала писати, са писмом (предухитристе).

Према овоме, не остаје ми сада друго него Вас молити да ме извините што реч нисам одржала. Узрок не лежи у мени, него у околностима. Јер кад смо кући дошли, сто послова ме дочекало и ово је трајало све донде док се ви нисте у Беч доселили. Сад опет нисам знала Вашег адреса; због чега не могосмо вам послати ни најомиљеније ствари. То смо могли, истина, дознати кад је ујак овде био, али нисам тако сретна била да се с њим састанем. Те у тим околностима једва дознамо од г. проф. Кресаревића ујаков адрес, али признати морам да се нисам успела помоћи како да моје писмо Вама, поштована ујна, у руке дође. И баш кад сте ми Вашим милим писмом пута показали, дознам од Евице Ваш адрес. Сад као што видите, могла бих више писати, а кад је требало заложену реч изну..., онда је добра мисао од мене врло удаљена

| 117

[8] Милица Војновић тестаментом је новац оставила народним фондовима и Карловачкој гиманзији, злато и бисере Анки и Милану Димитријевићу, сребрнину Анкином оцу Аксентију Лазаревићу, а свилене хаљине и бунде сестри Јована Максимовића, саветника Банског стола из Загреба, из чијег писма и знајемо о овом догађају. Максимовић је тада написао сестри да не иде на парастос у Карловце, али да грешти што сумња у околности смрти госпође Милице.

била. Но, ја мислим да ће ми Ваша доброта, кад видите да искрено своју погрешку признајем, опростити.

Да пређем на ствар. Код проф. Шпета могла сам доћи баш уочи дана кад ћу из Беча отпутовати, јер онда није сваки дан ординирао. Он ми је рекао, кад му је све разјашњено, како је, и кад ме је визитирао, да је то мало, хронично, парцијално запаљење које од давна датира. Те ми је дао неке пилуле, да их по четири на дан прогутам. Поред тога још, неки лој пред спавање мећем где ми је запаљење. Свако јутро треба да се млаком водом пошприцавам запаљење и да по двапут у недељи у млакој води, у којој је растопљена кила соли, купам. Рече, да он на тим ради да добијем више крви, јер те мало имам. Према овоме савету понешто поступама, али не у свему, особито не у купању. То је овде врло тешко произвађати. А право да Вам рекнем, и сама сам лења на све то. Отуда ће бити да још не примећујем потпуног успеха од лечења.

Радујем се да сте са децом задовољни и да она прилежно своје послове обављају. Тако и треба, да се добрим родитељима деца својом добротом одужују. Поздравите их и пољубите све у име моје.

Примите и ви, љубезна ујна, скупа са ујаком од целе материне куће, па и од мог мужа рукољуб, са којим јесам и остајем, Вас све љубећа.

У Ср. Карловци, 26. новембра 1878. Анка
(ASANU 14501-II-663).

Милан Димитријевић је чинио све да помогне Анки, плаћао лекара, кога је молио да цену

лечења спусти са 60 на 30 форинти годишње до оздрављења, а онда на 20 (ASANU 14501-II-530). Анкино стање се 1896. године погоршало и она је морала у Беч на операцију. Милан је тада писао:

Драга душо!

Одлучио сам да вечерас железницом у Руму дођем, а сутра да се вратим, кад ми је стигла вест да ћеш се ти до среде у Руми задржати. Но, међутим се овде јавно говори да ће ми сутра ил' прексутра бити уручена оптужба и зато морам овде бити. Нека раде шта хоће, ја се уздам у моју праведну ствар и сви правници кажу да мени не може ништа.

Дошла ти је честитка из Бешке и од Катарине из Бечеја. Овде је све на миру. Кише немамо никако, а врућина је ужасна.

Молим те, душо, да пазиш на своје здравље. Ја сам цели дан у задрузи; увече се пред кућом шећем са Светом до једно девет или пола десет. Синоћ смо били код Тодора (?) на један деци црна вина. Иначе, нема ништа новог (АСАНУ 14501-IX-39-46, 13. септембар 1896).

Цела фамилија и сви пријатељи страховали су због Анкине болести, слали савете и лекове, молили се за њен оправак после операције (АСАНУ 14501-II-704, 14501-II-705, 14501-II-723, 14501-II-707). Био је децембар 1896. године. Милан је бдио поред Анке у болници, а онда је, иако је она још била у боловима и несвестици, морао да се врати у Карловце. Бирао је најнежније речи да Анки покаже љубав и да сакрије страх да ће је изгубити. Одлазио је код Маре и Луке у Руму и у Сремску Митровицу због

суђења, а у писмима препричавао све, па и разговоре са сапутницима из воза.

Драга душо!

Ево ме опет теби. Вече је, сам сам. Не мили ми се никуд ићи. Нисам никуд ни на вечеру ишао. Најмилије ми је још код куће, јер овде још свуда твојим духом дише, овде још свуда тебе видим, те ми је у молитви за твоје, душо, здравље, најмилије и најслађе време; молитвом се крепим, а врелим сузама ублажавам и надам скором виђењу нашем и твојем потпуном здрављу.

Мени теча ујутру спреми фруштук, па после оде код Зорке. Она још није дошла; писала је да ће у понедељак доћи. Пилићи су наши још овде; њих је Фриц сваки дан зранио. Доношајући, која је од тетке Анке, а које од Јоце, кукуруза. Сада сам купио кукуруза.

Теча и Фриц дочекали су ме на железници. Фриц ми је наложио фуруну, док сам обишао децу. Нисам ништа вечерао, јер сам појео ове погачице, уз пут што сам их понео из Инђије. А узео сам гутљај-два вина од онога што сам га још из Беча на пут понео.

Сада се праштам од тебе, драга душо, и желим ти лаку и мирну ноћ! Бог те чувао и штитио по мојим топлим молитвама.

Твој, љубећи те до гроба,

Милан

Душо медена!

Шта ми радиш? Како своју патњу сносиш? Да ли су ти болови мањи? Да ли лакше устајеш и седиш? Да ли можеш већ без невестице да ходаш? Да ли те надгледају боље

него кад сам ја тамо био? Све то и много друго штошта иде ми кроз главу, и не да ми мира ни дању, ни ноћу, но непрестано мислим на тебе, непрестано жалим што ми бог није дао крила да долетим само да те видим, па би ми одмах канда лакше било! Не можеш мислити како ми је тешко овако растављен од тебе! Синоћ су Мара и Лука изашли на железницу румску да ме силом к себи на конач одведу. Но, ја сам ти већ писао да сам се и сам на то одлучио био. Они су сви здрави, непрестано о теби распитују; једва чекају да те виде.

Мали Јоца мало се усуквао. Дабоме, нема оне уредности, као код нас. Прекјуче вели да су у 3/4 2 (13.45) сели за ручак. Нису ни доручали, морали су се журити у школу. Аксентија, напротив, врло добро изгледа. Добио је мало и румене боје на образи. Ива је почео опет у школу ићи. Због грознице био је престао школу ходити. Зорка није још вечера дошла. Јоца се љути. Деца су углавном здрава. Само Јоца мали нешто је вечерао у ватри, као да ће грозницу добити. Наредио сам да се сутра одмах доктор зове.

Гђу Коларовићку никада да видим на прозору. Сутра ћу прећи код ње, да је походим и поздрав испоручим. Бојим се гди је не видим, да није у кревету.

Тетка Анка донела ми је један лонац саћа, што ми је Јулка још оног дана, када смо се на пут кренули, послала. До сада сам се код Јоце костирао. Сутра ћу после подне на пут у Руму, па у понедељник из Руме у Митровицу. Овако ми је згодно отуда, што ће истим влаком ићи у Митровицу и мој адвокат, те га могу на железници до Митровице информирати. За

сада доста. А међутим, прими, драга душо, најтоплији загрљај и пољубац од твога до гроба љубећег те мужа.

(Субота) 12. децембар 1896. (ASANU 14501-II-711).

Душо слатка!

Баш немам мира док сам ја овде, а ти тамо болесна лежиш. Сваки час долазе друге мисли, те ме једна за другом све већма плаши и страви. Све се бојим да ти по твојој обичају не оставиш што дуже отворен прозор, те на овом нездравом времену не назебеш, па тиме какву нову болест себи не навучеш. Ја ћу се моћи смирити само када узга те будем. Зато, душо, надај ми се од недеље тамо, пре не могу. Гледај да те онда затечем већ на ногу и у шетњи.

У Митровици сам био, мој адвокат тако одговорио на питања судска, да је Срећковић занемео те искао одгоду за информацију. Ја нисам дао. Но, судица ми сам рече да дадем и да ће он 28. одредити рочиште да и они могу одговорити на ово моје. Али Срећковић неће ни то, него иште дужи рок. Сам је судица у неприлици. Радије да још ове године сврши ту ствар, али му Патронат смета. Јер ако му он не да рочиште, може га од Банског стола добити, па би тиме цела ствар бар за три месеца одложена била. Рече ми приватно да ће он сада гледати да учини што је најбоље.

Путовао сам у Митровицу у једном купеу са Рагулићем. Нисам му се казао ко сам. Можда ме и зна. Приповедао ми је како је патријарх јако оболео био кад је ишао на укуп Мађаревићу и да му постави Богдановића за мандатара. Али сада му је већ боље, јуче је већ

устао из кревета и седео на дивану и шалио се са Рагулићем.

Не води бригу, ја ћу ти на време послати новце. Ти ћеш их већ имати у недељу ујутру, сасвим сигурно. Плаћање је у понедељник.

Вечерас сам путовао од Митровице до Инђије са мојим адвокатом, а од Инђије до Карловаца сам самцит у целом вагону.

Овде је умро Косте Табака син, који је ђак у осмом разреду. Сирота жена, шта још неће дочекати.

Зорка је синоћ дошла. Њеном оцу час боље, час горе. Неки га доктори шаљу горе на операцију, а неки не даду, јер веле да ће при операцији сигурно умрети, пошто је он до скоро јако пио. Њега сада купају и чим га окупају, одма' му је боље.

Да може писмо пошту уватити, прекидам га.

Ја те, душо, од свег срца поздрављам уздајући се да ће Свети отац Николај, који је прексутра, у петак, саслушати моје топле молитве и теби дати здравља и крепости, и учинити да те што скорије загрлити и изљубити могу.

Твој до гроба,

Милан
Сремски Карловци,
(Среда) 16. децембар 1896. (ASANU 14501-X -80, 81).

Сачувана су и два Анкина писма Милану.

Драги мој Милане!

Јуче доби' обадва твоја писма и како сам примила оно друго, одма' сам га у суд посла-

ла, тј. ону пуномоћ, но Јанић је казò да то се мора др Красојевићу дати и тако тамо одма' пошаљем и његов писар прими, но он још није дошо кући.

Новце сам примила 100 Ф. Душан ми је донео, а Јота ваљда није ни био. Чувај се да не заладиш. Ја ћу, у име бога, шнелцугом горе, но Мара нека гледа да раније пође од куће да може стићи за шнелцуг.

Драги мој Милане,

Ја сам синоћ са Маром у Руму дошла и она ми рече да ја до четвртка овде останем, па ће ме она довести, но ја сам још слаба, па би' једва некако да до куће дођем. Зато би' волела кад би' могла још у понедеоник навече бити код куће. Ако ти хоћеш, ја би' најволела да ми у понедеоник пошаљеш кола. Или ћу ја онда у уторник до подне железницом доћи, јер ми је врло дуго до четвртка. Сад ако ти сутра не пошаљеш кола и ако через времена рђавога не би могла ја на колима доћи, онда ћу у уторник железницом. Љуби те твоја Анка (ASANU, 14501-II-712).

Анка Димитријевић умрла је 3/15. фебруара 1897. године (АСАНУ 14501-II-742, Сремски Карловци, 3. (15.) фебруар 1897). Када су то сазнали, сестра Катарина и зет Јанко били су у неверици, распитивали су се о болести и чудили да јој је подлегла, „јер је Анка била као Херкулес“, жалили што је лечење било узалудно и што је Бог раставио Анку и Милана. Непознаница је зашто само они нису потписани на умрлици. Катарина је утеху за губитак сестре пронашла у томе што њена ћерка има лепе пла-

ве очи на тетку. Милану су стизала саучешћа са свих страна и месецима после сахране јављали су му се родбина и пријатељи (ASANU 14501-II-415 г). На једно од писама Милан је и одговорио и тако бар мало дао одушка свом болу.

Поштовани господине пријатељу!

Није обичај на кондоленције одговарати, али према Вама, пријатељу, чиним изузетак. Молим да примите моју најдубљу благодарност на пријатељском учешћу приликом смрти моје миле и непрежаљене супруге Анке. Бог који је неисцрпив у молитви, нека се смиљује и отклони сличан губитак од свију мојих пријатеља! Међутим, изволите примити, како Ви, тако и милостива г-ђа прија, скупа са драгом децом Вашом, мој срдчан поздрав са којим остајем одани Ваш пријатељ.

Карловци, 12. марта 1897. Др МД
(ASANU 14501-VIII-16).

После Анкиног одласка, Милан више никад није одлазио на прославе. Прији и пријатељу захвалио је на позиву на свадбу њихове ћерке Наде, извинио се што због туге не може да дође и пожелео јој срећу – љубав, мир, радост, здравље, задовољство (ASANU 14501-VIII-21). Гимназија му ни тада није дала мира. Спор око патријарховог завештања није био окончан, а Патронат је задржао камате из оставине покојне Ане Димитријевић. Суд се прогласио за ненадлежан, па се Димитријевић поново обратио Краљевском судбеном столу (ASANU 14501-II-738, 739). Иако га је адвокат др Ђорђе Марић уверавао да ће му бити удовољено у вези с питањем пензије и целим судским поступком с Патронатом

Карловачке гимназије (ASANU 14501-II-652), др Милан Димитријевић није дочекао правду, умро је 1901. године.

Др Милан Димитријевић (1844-1901) био је професор историје у Гимназији у Сремским Карловцима, писац уџбеника и других књига, сарадник патријарха Германа Анђелића (1822–1888), уредник новина, политичар. Његова писма намећу потребу новог тумачења историје Срба у Угарској у односу на увржено тумачење, претеж-

но сагледано кроз деловање Светозара Милетића и његових сарадника. Димитријевићева преписка указује на исправност дипломатских, политичких, националних, социјалних и просветних одлука које су доносили кругови окупљени око Карловачке митрополије. Значај ових писама је и у расветљавању судског спора између Карловачке гимназије и др Димитријевића, као и његовог приватног живота који доказује улогу „мале историје“ у грађењу пуне историографске слике.

Sources / Извори

Archives of the Serbian Academy of Sciences and Arts (ASANU), Legacy of Patriarch German Anđelić, entire fund, boxes I-XIV. [In Serbian]

Ženski svet (1894), vol. 3. Novi Sad: Dobrotvorna zadruga Srpkinja Novosatkinja. Available at: <https://pretraziva.rs/show/zenski-svet--1894-03-01.pdf> [In Serbian]

References / Литература

Krestić, V. (1980). *History of Serbian Print in Hungary 1791–1914*. Novi Sad: Matica srpska. [In Serbian]

Krestić, V. (2006). German Anđelić. In: Č. Popov (ed) *Serbian Biography Dictionary of Matica srpska*, vol. 2 (V–G) (672–673). Novi Sad: Matica srpska. [In Serbian]

| 123

Krestić, V. (2013). *Serbs in Hungary*. Novi Sad: Matica srpska. [In Serbian]

Krestić, V., Ljušić, R. (1990). *Programs and Statutes of Serbian Political Parties until 1918*. Beograd: Književne novine. [In Serbian]

Krestić, V. (1987). Notables and their Politics in Hungary and Croatia. *Sentandrejski zbornik 1*. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti. [In Serbian]

Petrović, D. (2005). *Patriarch Georgije Branković (1830–1890–1907)*. Sremski Karlovci: Srpska pravoslavna bogoslovija svetog Arsenija I Sremca. [In Serbian]

Spasović, I. (2021). Nine Letters of Patriarch German Anđelić. *Napredak*, 2 (1), 91–102. DOI: 10.5937/napredak2-31173 [In Serbian]

Spasović, I. (2004). *Banat Military Frontier and Its Abolition in 1872*. Pančevo: Istorijski arhiv. [In Serbian]

Tomandl, M. (1940). *Svetislav Kasapinović*. Pančevo: Knjižara braće Jovanovića. [In Serbian]

Vasin, G. (2014). *Patriarch Georgije Branković and His Era*. Novi Sad: Malo istorijsko društvo. [In Serbian]

Vuković, S. (1996). *Serbian Hierarchs from the 9th to the 20th Century*. Beograd; Podgorica; Kragujevac: Evro; Unireks; Kalenić. [In Serbian]

Ivana B. Spasović

SASA Archives
Belgrade (Serbia)

Anka and Milan – Letters of Dr Milan Dimitrijević in the Archives of the Serbian Academy of Sciences and Arts

Summary

The paper presents the letters of Dr Milan Dimitrijević and his family, kept in the Archives of the Serbian Academy of Sciences and Arts, in the legacy of Patriarch German Anđelić (1822-1888). Milan Dimitrijević (1844-1901) was a teacher in the Grammar School in Sremski Karlovci and a reliable associate of Patriarch German. This correspondence reveals the biographies of Dimitrijević and his wife, and also offers a new insight into the political scene in Hungary of the 1880s and 1890s.

Keywords: Anka and Dr Milan Dimitrijević, Patriarch German Anđelić, Grammar School in Sremski Karlovci, Serbs in Hungary